

EDITORIÁL

V tematickom bloku aktuálneho čísla časopisu prezentujeme niekoľko príspevkov, ktoré skúmajú, akým spôsobom sa choroba, umieranie a smrť, v modernej spoločnosti dlhodobo potlačované, nanovo aktualizujú v tvorbe súčasných umelkyní a umelcov. Vraciame sa tak k téme, ktorú sme reflektovali na stránkach časopisu už v roku 1996 prekladom kapitol z knihy Gregoryho Fullera *Nálada pred zánikom. Pochmúrne obrazy zašlých čias (Endzeitstimmung. Düstere Bilder in goldener Zeit*, DuMont, 1994), ktoré vybral a komentoval Juraj Mojžiš (*Profil*, 1996, č. 1 – 2, s. 120 – 145). Impulzom k aktualizácii tejto problematiky bola výstava Ľudmily Kasaj Poláčkovej *Príbehy (o) smrti* (Nitrianska galéria, 1. 12. 2017 – 18. 2. 2018), ktorej recenziu pre časopis *Profil* napísala Eva Kapsová. Vyzdvihuje v nej nezvyčajnosť zvolenej koncepcie, kde je „na prvý pohľad trúfalé gesto“ osobnej výpovede (spovede) kurátorky, vyrovnávajúcej sa so stratou blízkej osoby, „limitované diskurzom výskumu“. Tento prístup umožnil kurátorky prezentovať nielen tvorbu, kde je smrť tematizovaná explicitne, vrátane diel reflektujúcich smrť blízkej osoby, ale aj tvorbu autoriek a autorov, ktorí zomreli náhle a predčasne, v dôsledku tragickej nehody, alebo tento svet opustili na základe vlastného rozhodnutia. Smrť sa tak stáva nielen témou a námetom diel, ale diela samotné, bez toho, aby sa k smrti vzťahovali, sú metaforou krehkosti ľudského života.

Iný pohľad na fenomén smrti prináša štúdia Daniely Čarnej analyzujúca tvorbu Barbory Kožíkovej-Lichej, ktorá vo veku 39 rokov podľahla vážnemu onkologickému ochoreniu. Posmrtnú výstavu *Malé veľké príbehy* v Galérii mesta Bratislavy (30. 1. – 18. 3. 2018) by sme mohli považovať za objav roka. Daniela Čarná jej prostredníctvom zviditeľnila tvorbu, ktorá vznikala na okraji odborného záujmu z vnútornej potreby autorky vyrovnávať sa s traumami osobného života. Dielo s výraznou autorskou poetikou a symbolikou, existenciálne vygradované, ale bez znakov sentimentality, kde sa mieša banálne so vznešeným, je auto(bio)grafickým „sebapísaním“ so zjavným terapeutickým efektom.

Umenie ako terapia je aj témou štúdie, ktorá tento blok príspevkov otvára. Alexandra Tamášová sa na vzťah chorého tela a jeho reflexie v súčasnej tvorbe pozrela z úplne opačného uhla pohľadu. Vybrala si diela konceptuálne orientovaných autoriek a autorov, ktorí skúsenosť s vlastným (reálnym či predpokladaným), často život ohrozujúcim ochorením pretransformovali do chladného, úsporného výtvarného jazyka, kde je telo, ako zdôrazňuje, „zvyčajne neprítomné, iba tušené na základe zástupného znaku, pričom týmto znakom je spravidla nejaký druh lekárskeho dokumentu“. Napätie medzi existenciálnou skúsenosťou a jazykom, ktorým sa divákovi tento zážitok sprostredkúva, v neposlednom rade vypovedá aj o inštitucionalizácii pacienta, procese liečenia a spôsobe izolovaného umierania, ktoré charakterizuje našu prítomnosť.

Záver tohto tematického bloku tvorí preklad štúdie *Estetizácia smrti* Teresy Lousovej, ktorá bola prvýkrát uverejnená v časopise *Arte, Individuo y Sociedad* v roku 2016. Spolu s autorkou sa môžeme pýtať, do akej miery je pudová príťažlivosť smrti, ktorá sa v priebehu histórie artikulovala do dvoch vzájomne sa vylučujúcich postojov (*referens horresco/morbid delectatio*), stále aktuálna. Prevláda v nás príťažlivosť a estetické potešenie z hrôzy, ktorú smrť sprevádza, alebo skôr neschopnosť hovoriť o posledných veciach? Text ilustrujeme štyrmi štúdiami Roberta Bielika k olejomalbe *Autoportrét mŕtvolky a päť potkanov* (2014), ktoré boli súčasťou nitrianskej výstavy *Príbehy (o) smrti*.

Do rubriky FEM POZITÍV sme zaradili Annu Daučíkovú (1950), autorku, ktorá sa k feminizmu prihlásila už začiatkom deväťdesiatych rokov minulého storočia a dnes je považovaná za zakladateľskú osobnosť feministického a queer umenia na Slovensku. Sériu piatich videí *Portréty ženy s inštitúciou* (2009 – 2017) analyzovala Anna Vartecká, ktorá napísala text do katalógu jej nedávnej retrospektívnej výstavy *Politiky gest* v Dome umenia v Ústí nad Labem (2017, kurátor Michal Koleček). Na feminizmus odkazuje tvorba ďalších dvoch autoriek – Ivany Šátekovej (1984) a Márie Balážovej (1956). Šáteková v rozhovore so Silviou Čúzyovou (rubrika PROFIL PROFILU) síce pripúšťa, že sa ako feministka „nikdy nevnímala“, ale jej tvorbu, kde hrá dôležité miesto kritika rodových stereotypov vrátane násillia na ženách, môžeme považovať za feministickú, ak prijmeme interpretáciu, že medzi artikulovaným feministickým obsahom diela a feminizmom ako životným postojom, či dokonca feministickým aktivizmom nemusí byť jednoduchá priama úmera, že tu často ide o otvorený proces, na začiatku ktorého je predstava rodovo neutrálneho umenia a na jeho konci – v ideálnom prípade – plnohodnotná feministická sebaidentifikácia. To je cesta, ktorou prešla Mária Balážová, pretože jej aktuálna tvorba sa bez toho, aby opustila jazyk geometrickej abstrakcie, vyprofilovala smerom k programovej feministickej kritike rodovej a sociálnej nerovnosti v spoločnosti. Tento Balážovej feministický diskurz precízne analyzuje Miroslava Urbanová, študentka dejín umenia na Universität Wien, ktorá sa na stránkach časopisu *Profil* prezentuje prvýkrát.

Veľký priestor sme vyhradili prehĺbenej recenzii Zory Rusinovej, v ktorej interpretuje miestne špecifickú videoinštaláciu Antona Čierneho vytvorenú pre doteraz nevyužitú podkrovnú priestory dvoch veží trnavskej synagógy patriacej Galérii Jána Koniarka. Aj keď autor, vracajúci sa po dvadsiatich rokoch na miesto poznačené tragédiou holokaustu (jeho inštalácia *Svitanie* vznikla v roku 1997), rozširuje tematický záber na obecnější diskurz o slovenskom nacionalizme, antisemitizme, fašizme i súčasnom pravocovom extrémizme, obrazovo trilógia, ako zdôrazňuje Rusinová, ukazuje, „že prítomnosť vždy zahŕňa minulosť a že v každom prítomnom okamihu vystupuje na povrch aj funkcia pamäti“.

Záver čísla patrí tretiemu pokračovaniu štúdie *Umenie v dobe plastovej*, s akcentom na dva projekty: výstavu *Plast ako plast (Plastic as Plastic)*, vytvorenú v roku 1968 pre newyorské Múzeum súčasných remesiel (Museum of Contemporary Crafts), a prvé československé sympóziu Artchemo, zamerané na využitie plastických hmôt v umení, ktorého osud bol spečatený turbulentnými politickými udalosťami rokov 1968 a 1969.